

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi
ISSN:2147-7523, E-ISSN: 2630-5631
Cilt: 8, Sayı: 2, ss. 257-260
Geliş Tarihi: 03.09.2021
Kabul Tarihi: 17.09.2021

Kitap İncelemesi / Book Review

İran'ın Direniş Ekseninde Süleymani Kırılması: Ortadoğu'da Vekalet Savaşlarında Yeni Dönem

Gökтуğ Sönmez, Gökhan Batu, Pınar Demirci, Ankara: Nobel Yayınları, 2020, 141 sayfa

Değerlendiren: Berfin Lara Şahin*

İran'ın Direniş Ekseni'nde Süleymani Kırılması: Ortadoğu'da Vekalet Savaşlarında Yeni Dönem adlı eser Gökтуğ Sönmez, Gökhan Batu ve Pınar Demirci tarafından yazılmış ve Nobel Yayıncılık tarafından 2020 yılında yayımlanmıştır. Kitap, 1979 Devrimi'nden sonra İran'ın dış politika ve güvenlik bağlamında izlediği Ortadoğu politikası, İran Devrim Muhafızları Ordusu ve özellikle Kasım Süleymani liderliğindeki Kudüs Gücü'nün nüfuz alanlarını ele almaktadır. Süleymani'nin 3 Ocak 2020'de Amerika Birleşik Devleti (ABD) tarafından Bağdat Havalimanı'nda drone saldırısında öldürülmesinin ardından bölgesel, küresel, en önemlisi İran'daki izlenen siyasetin geleceği ve vekalet savaşlarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Karizmatik bir lider olarak karşımıza çıkan Kasım Süleymani'ye karşı farklı yakıştırmalar yapılmıştır. Dini Lider Ayetullah Ali Hamaney tarafından “yaşayan şehit” unvanı verilmiş, İran halkı tarafından kahraman olarak benimsenmiş, yerli ve yabancı yayımlanan gazetelerde ise “hayalet komutan”, “İran'ın Ortadoğu'daki Kılıcı” şeklinde ifadelerle anlatılmıştır. Bu minvalde, Süleymani suikastının bölgedeki ehemmiyeti kitapta tartışılmaktadır. Çalışmanın temel iddiası, Kudüs Gücü Komutanı Kasım

* Lisans öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, TR, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, orcid.org/0000-0003-4100-270X, berfinlarasahin@hotmail.com

Süleymani'nin yükselmesine neden olan olaylar ve ölümünün, İran dış politikasında ortaya çıkan sonuçlara dair çıkarım yapmaktır.

Kitap, Giriş ve Sonuç bölümleri dışında üç temel ana başlık altında toplanmıştır. Birinci bölüm, “1979 Sonrası İran Dinamikleri ve Asimetrik Savaş Konsepti”, İran milli güvenlik politikasının temelinden, güvenlik kurumlarından, Ruhullah Humeyni'nin velayet-i fakih teorisine dayandırarak ortaya çıkan İran Devrim Muhafızları Ordusu'ndan bahsetmektedir. Milli güvenlik politikasını, Cumhurbaşkanı tarafından yönetilen yürütme organı, İran İslam Cumhuriyeti Ordusu (Arteş), İran Devrim Muhafızları Ordusu (DMO), İran silahlı kuvvetler temsilcileri ve Milli Güvenlik Konseyi'ndeki önemli aktörler belirler (3). Yazarların da belirttiği üzere DMO'nun bölgesel konularda daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. Kuruluş amacı İran Anayasasının 150. ve 151. maddelerinin de belirttiği üzere Devrim'i korumak iken, sonradan İslami Devrim'ini bölgeye yaymayı amaçlamıştır.¹ Bu bölümde ele alınan bir diğer husus, İran'ın özellikle 1979'dan sonra uyguladığı asimetrik savaş anlayışıdır. Bu anlayışın esasında devlet dışı aktörlere destek vermek yer almaktadır. Verilen desteğin iki ayrı şekilde yapıldığını söylemek mümkündür. İçerik açısından gizlidir fakat yapılan propaganda görünürdür. Bu sayede İran, hukuki sorumluluk almaz, alenen taraf olmaz ve kamuoyunun müttefik devlet- devlet dışı aktörler için ayrılan kaynaklara tepki göstermesini engellemiş olur (13).

“Kasım Süleymani'nin Kudüs Gücü” başlıklı ikinci bölümde Kasım Süleymani'nin kısaca hayatından bahsederek nasıl yükselişe geçtiği ve yükselişine neden olan faktörler anlatılmaktadır. Süleymani liderliğindeki Devrim Muhafızları'na bağlı Kudüs Gücü'nün İran dış politikasına etkisi okuyucuya sunulmaktadır. Suriye, Irak, Lübnan, Yemen ve Filistin cephelerindeki Süleymani'nin gücünün analizi yapılmakta ve İran dış politikasına tarihsel bir bakış açısı getirilmektedir. İran'ın asimetrik savaş stratejisinin Kudüs Gücü tarafından öncelikli olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu duruma en başta Irak'taki Şiiler'e verilen destekler, fonlar ve danışmanlık örnek verilebilir.

¹ İran İslam Cumhuriyeti Anayasası (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران) https://rc.majlis.ir/fa/content/iran_constitution

“Süleymani Suikastını Anlamlandırmak: Yerel, Bölgesel ve Küresel Dinamikler” başlıklı üçüncü bölümde, Süleymani’nin karizmatik bir lidere dönüşmesi ve fotoğraflarının haberlere konu olmasıyla beraber İran’da popülerliğinin artmasından fakat aynı zamanda devlet dışı aktörlere verilen desteklerin Süleymani tarafından aşkar edilmesiyle halkın protestolarda tepki verdiğiinden bahsedilmektedir. 2018 yılında ABD Başkanı Donald Trump’ın nükleer anlaşmadan çekilmesi ve ekonominin yaptırımlarla giderek kötüleşmesi, İran’ın proxy stratejisinin eleştirilmesine neden olmuştur (60). Buna ek olarak, bu bölümde Süleymani’nin öldürülmeden önce kimlerle görüştüğüne değinilmiştir. Süleymani suikastının sebepleri, İran dış politikasındaki değişimler ve ABD, İsrail, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan’ın tutumları hakkında alt başlıklar açılmıştır.

Kitapta İran dış politikası, İran’ın bölgedeki devlet dışı aktörler ve devletlerle ilişkisi güncel bilgilere dayandırılarak açıklanmaktadır. Kasım Süleymani’nin yaptığı tüm ziyaretlerin tablo şekline dönüştürülmesi okuyucuya fayda sağlamaktadır. Genel olarak bakıldığında güncel bir çalışma olduğu söylenebilir. Kaynakların neredeyse hepsi Türkçe veya İngilizce internet kaynaklarından oluşmaktadır. Özellikle İngilizce gazete kaynakları oldukça kullanılmıştır. Bu durum Ortadoğu veya İran özelinde çalışmak isteyen bir araştırmacı için güncel veri sunmaktadır.

İran Devrim Muhafızları Ordusu ve İslam Devrimi’nin temel teorisi olarak görülen velayet-i fakih teorisi anlatılırken dahi kaynaklara yeterli bakılmadığı, Farsça kaynakların değil sadece Türkçe kaynakların kullanıldığı göze çarpmaktadır. Ayrıca, kitapta yazım yanlışları görülmektedir. Yazım dili, hatalara rağmen sade ve anlaşılırdır. Bir diğer eleştirilmesi gereken nokta, kitap başlığı ve kitabın içeriğinin birbirleriyle tam olarak uyum sağlamadığıdır. “İran’ın Direniş Ekseninde Süleymani Kırılması” başlıklı bir kitaptan okuyucunun beklentisi daha farklı olabilir. Başlıktan Kasım Süleymani öncesi ve sonrası İran dış politikası ile buna dayalı değişen veyahut değişmekte olan politikalara dair analiz izlenimi alınsa da kitaptan İran’ın dış politika ve güvenlik politikalarına ve bölgesel etkilerine dair bilgiler edinilmektedir.

Eserin asıl amacı, İran’ın 1979 Devrimi sonrası bölgesel etkisi ve yayılma stratejisinde Kasım Süleymani’nin rolünü tanımlamak ve Süleymani suikastının küresel aktörlerle beraberle analizini yapmaktır. Türkçe

yayımlanmış güncel bir olaydan bahseden eserlerin az olması, içerdiği veriler, tablolar ve İran dış politikası hakkında ayrıntılı yazıldığından çalışma literatüre katkı sağlamaktadır. İçerdiği hem İran güvenlik politikası hem de Kasım Süleymani hakkında ayrıntılı güncel bilgi ve veri sunması sayesinde İran çalışanlara yol gösterecek bir kitaptır.